

Budgettair herstel in zware tijden

Ivan Van de Cloot
Hoofdeconoom
Itinera Institute

Voor de financiële crisis begon, wisten we al dat de volgende generatie opgezadeld wordt met een extra last ter financiering van pensioenen en gezondheidszorg. Alsof dit nog geen uitdaging was die groot genoeg was, worden we nu geconfronteerd met een diepe crisis. Op dit moment is de roep naar zogenaamde “deficit spending” groot. Omdat het onaanvaardbaar lijkt om ook hiervoor de last op de komende generaties af te wentelen, stellen we hier een aantal alternatieve pistes voor.

Geloofwaardigheid is in deze tijden belangrijker dan ooit, ook in begrotingsdossiers. Toch liep het surrealisme weer ten top toen op 9 januari een ontwerp voor 2009 werd gestemd waarvan iedereen wist dat het totaal ongeloofwaardig was gezien de economische crisis.

Niemand pleit er vandaag nog voor om in 2009 het begrotingsoverschot te halen van meer dan twee miljard waar we ons toe verbonden hadden in het licht van de vergrijzing. Het is echter wel cruciaal dat de regering haar vastberadenheid toont om na de crisis opnieuw aan te knopen met een traject van begrotingsoverschotten wat ons in staat stelt om de klap van de vergrijzing te kunnen opvangen. Want laten we wel wezen: de demografische omslag die zich aandient, laat zich niet ophouden door de financiële calamiteiten.

EEN CONSTRUCTIEF ANTWOORD

Centraal in onze filosofie staat dat we accepteren dat de overheid een rol speelt om budgettaire stimulansen te geven aan de economie, maar dat we moeten vermijden dat de kosten ervoor gedragen worden door de komende generaties.

Voorstel 1: Modernisering openbare administratie: 4 miljard euro op 4 jaar

Ons inspirerend op de ervaring uit Groot-Brittannië ramen we dat door een doordacht programma ter verhoging van de efficiëntie van de publieke sector op vier jaar tijd vier miljard euro kan uitgespaard worden. Er zijn oeverloze discussies over de optimale omvang van de overheid, maar iedereen gaat akkoord dat de kwaliteit van het overheidsoptreden moet verbeteren.

De Itinera assen voor een nieuwe en betere overheid zijn vooral een intrede van een evaluatiecultuur waarbij een evenwichtige verbetering van prestaties mogelijk wordt door impact, kwaliteit en efficiëntie objectief te evalueren en de burgers informeren over kwaliteit en resultaat waarbij budgetten verbonden worden aan resultaten eerder dan aan noden. De politiek moet instaan voor de selectie van de doelstellingen maar daarna is het essentieel de realisatie ervan over te laten aan de administratie en op te houden met het koloniseren van die administratie door de politiek. Voldoening en motivatie van de ambtenaren dient bevorderd te worden door taken te koppelen aan overeengekomen en concrete doelstellingen. Het behalen van resultaten moet duidelijk gevaloriseerd worden(1).

In het Verenigd Koninkrijk leverde een dergelijke efficiëntie-oefening onder Sir Peter Gershon een efficiëntie-winst op van £21,5 miljard. Omgerekend naar Belgische schaal moet het dus mogelijk zijn door het ontwikkelen van een efficiëntiecultuur om in ons land voor vier miljard performantieverbeteringen te realiseren.

Voorstel 2: Verjonging ambtenaren levert besparing op: 4 miljard op 4 jaar

De demografische generatiewissel in het overheidspersoneel biedt een enorm spaarpotentieel. Een nieuwe, jonge ambtenaar kost gemiddeld 60% minder dan een oudere ambtenaar. In de komende jaren zal tot 40% van de ambtenaren met pensioen gaan. Dit biedt een besparingspotentieel van 10 miljard EURO toe op tien jaar. Het Itinera Institute stelt voor die besparing te fixeren voor de financiering van de vergrijzing. Dit zou voor de komende vier jaar al een besparing kunnen opleveren van vier miljard euro.

Onderstaande tabel toont bovendien de opsplitsing naar beleidsniveau's.

	Aantal vertrekken naar pensioen (aantal ambtenaren ouder dan 50 jaar)	Jaarlijkse gemiddelde winst per vervanging	Totale winst over 10 jaar
Federale publieke administratie	31.850	20.784,83	661.996.848
Vlaamse publieke administratie ¹	12.731	22.495,71	286.392.942
Waalse publieke administratie ²	7.322 ²	19.652,29	143.894.060
Brusselse publieke administratie	1.756	15.280,8	26.833.093
Lokale publieke administratie ^{1/3}	143.144	22.294,35	3.191.302.436
Onderwijs ³	113.895	22.294,35	2.539.214.993
Gezondheid ³	121.910	22.294,35	2.717.904.209
TOTAL	498.508		9.567.538.581

(1) De beschikbare statistieken toonden dat rekening werd gehouden met ambtenaren vanaf 45 jaar voor dit beleidsniveau.

(2) Agregatie voor het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap.

(3) De verdeling van ambtenaren per opleidingsniveau (A, B, C et D) was onbekend, we gingen uit van de veronderstelling dat de ambtenaren gelijk verdeeld werden (25%) tussen die opleidingsniveaus.

Sources: Delbeke et al., De efficiënte overheid geanalyseerd, Steunpunt beleidsrelevant onderzoek – bestuurlijke organisatie Vlaanderen, 2008; Calculs propres.

Voorstel 3: Derde betalerprincipe

Een heel interessante piste bestaat eruit om op dit moment investeringen aan te zwengelen die zich op lange termijn terugverdienen. Indien men bevoorbeeld vandaag schoolgebouwen zou isoleren door het plaatsen van dubbele beglazing dan stimuleert men de economie in de crisis terwijl de maatregel op lange termijn neutraal is voor de openbare financiën. Men spaart immers verwarmingskosten uit in de toekomst.

Voorstel 4: Het realiseren van het dubbel dividend: vervuiling belasten om arbeid minder te penaliseren

We mogen niet alleen kijken naar de budgettaire uitdaging in het licht van de houdbaarheid van de openbare financiën. We moeten ook oog hebben voor de problematiek van de concurrentiekracht van onze economie die onder druk staat door de oplopende loonkosten. Eén van de drama's die zich vandaag ook ontwikkelt, is de daling van de energieprijzen. Het is immers steeds in tijden van hoge olieprijsen dat grote besparingen gerealiseerd worden in energieverbruik. Sowieso is er een sterk argument om de wilde prijsfluctuaties te neutraliseren door hogere accijzen. Het is essentieel dat er opbrengst daarvan echter opnieuw geïnjecteerd wordt in de economie. Met name zou met deze middelen de loonlasten verlaagd kunnen worden wat de jobcreatie in ons land ten goede zou komen. We spreken dan van het dubbele dividend: we stimuleren de energietransitie naar minder vervuilende energiebronnen en verlagen de loonkosten in ons land.

Voorstel 5: De gebruiker betaalt

De druk op de openbare financiën leidt ons tot de vaststelling dat in België de gebruiker onvoldoende geconfronteerd wordt met de kosten van publieke diensten die hij gebruikt. Nochtans is het vandaag gewenst dat bijvoorbeeld belangrijke investeringen plaatsvinden in openbare infrastructuur zoals wegen, bruggen, scholen, riolering enz. Nochtans is het niet zo dat het onmogelijk is om het gebruik van die infrastructuur toe te wijzen aan individuele gebruikers. Zo kan men het weggebruik beprijzen door het zogenaamde rekeningrijden. De kost van hoger onderwijs wordt op dit moment bijvoorbeeld nauwelijks doorgerekend aan de individuele student. Nochtans zal hij persoonlijk de baten kunnen plukken van een investering die gebeurt uit de algemene middelen waaraan ook lagere inkomensgroepen aan bijdragen. Het is niet alleen efficiënt, maar ook fair individuele studenten meer te confronteren met de werkelijke kost van het genoten onderwijs. Dit hoeft helemaal niet een obstakel te vormen voor verdere democratisering van het onderwijs als men gebruik maakt van mechanismen als studentenleningen die in andere landen courante praktijk zijn.

Een heel fundamentele bevinding is dat economische efficiëntie erbij gebaat is dat de gebruiker van een publiek goed betaalt in functie van zijn gebruik. Op die manier worden schaarse goederen toegewezen aan de gebruiker die ze het meest op prijs stelt.

Ivan Van de Cloot

Hoofdeconoom Itinera Institute,
een onafhankelijke denktank
voor duurzame economische groei en
sociale bescherming